

УДК: 009 (082)

Актуальні проблеми психології діяльності в особливих умовах: матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції 19-20 лютого 2008 р. / за заг. ред. О.В.Петренка, О.М.Ічанської. – К.: НАУ, 2008. – 144 с.

Містить матеріали доповідей щорічної науково-практичної конференції з проблем психології діяльності в особливих умовах.

Організаційний комітет

Голова оргкомітету:

В.П. Харченко, д-р тех.н., проф., проректор з наукової роботи
Національного авіаційного університету

Заступник голови оргкомітету:

О.В. Петренко, к.психол.н., доц., завідувач кафедри
авіаційної психології, заступник директора з наукової роботи
Гуманітарного інституту НАУ

Члени оргкомітету:

проф. Л.Ф. Бурлачук
доц. Т.В. Вашека
доц. О.М. Долгова
ст. викл. В.В.Злагодух
доц. О.М. Ічанська
проф. Г.В.Ложкін

проф. О.Р. Малхазов
доц. О.М. Назарук
доц. Л.В. Помиткіна
доц. О.В. Сечейко
проф. В.О. Татенко
доц. С.М. Хоружий

Секретаріат конференції

В.В.Злагодух (голова секретаріату)
Е.І.Кологривова
О.В.Івачевська

*Рекомендовано до друку вченою радою Гуманітарного
інституту НАУ (Протокол №4 від 14 лютого 2008 р.)*

© Національний авіаційний
університет, 2008

Валентина Бажанюк

к. психол. н., доцент, м. Київ

Актуалізація потенційної обдарованості студентів в контексті сучасних змін в структурі професійної діяльності

На сьогоднішній день в системі сучасної освіти та психологічної науки виникла гостра потреба у пошуку психологічних технологій щодо розвитку обдарованої молоді. Особливо нагальною є проблема ідентифікації, розвитку наукової обдарованості у природничій та технічній сферах (фізика, хімія, біологія, технічно-конструктивна діяльність).

В цьому контексті постає питання підготовки обдарованої студентської молоді до майбутньої професійної діяльності, актуалізації потенційної обдарованості. Саме тому важливим є вивчення когнітивних, особистісних та соціальних конструктів в структурі науково обдарованої особистості.

Когнітивний конструкт науково обдарованого студента характеризується індивідуальними відмінностями в способах отримання, переробки і застосування інформації, які проявляються в розвиненій просторовій уяві, у сприйманні оточуючого світу образами, символами, семантичному представленні запропонованих ідей, конструюванні нових моделей і т.п.

Однією з концепцій успішної професійної діяльності є трейт-факторний підхід (Ф.Пірсон), який передбачає відповідність діяльності та обдарованості особистості.

Вчений Голланд ідентифікує шість категорій особистості і відповідні види їх діяльності, в яких можна актуалізувати обдарованість:

- 1) реалістичний (прагматичний) – розумні потреби, технічна грамотність;
- 2) конвенціональний – організований, практичний, конформіст;
- 3) ініціативний – підприємливий, який володіє даром переконання, спілкування;
- 4) дослідницький – науково-мислительний з розвинутим абстрактним мисленням, аналогії;

члена екіпажу і неминуче включає атрибутивні механізми. Основою для атрибуції за цих умов стає окреме спостереження, пов'язане з конкретною особливою ситуацією. Залишається відкритим питання, чи слід трактувати атрибуції членів екіпажу за цих обставин одиничними, чи до їх аналізу треба підходити як до серійних.

Атрибуція на основі одиничного спостереження ставить людину перед необхідністю врахувати певну конфігурацію чинників, сукупністю яких можливо викликано феномен, що спостерігається. Атрибуція на основі серії спостережень дозволяє людині сформувати розрізнявальну модель, спроможну пояснювати відмінності між ефектами тими чи іншими змінами чинників. Людина за цих обставин керується ковариційним принципом, приписуючи ефект одній з можливих причин, одночасно з виникненням якої він змінюється.

В останньому випадку спостерігаються такі відмінні явища, як явище „обезцінювання” певної можливої причини поведінки, виникнення якого пов'язане з наявністю інших припустимих причин, або, навпаки, явище „підсилювання”, коли певна зовнішня причина спроможна підсилювати враження від ефекту, який спостерігається. Такою зовнішньою причиною у діяльності члена льотного екіпажу може бути надзвичайна важливість дій, які виконуються; наявність ризиків; висока „ціна“ питання; підвищена складність операцій.

Є підстави припускати наявність специфічних закономірностей у виникненні диспозиційних та ситуативних атрибуцій у членів льотних екіпажів. Треба враховувати, що льотна робота відзначається значним спектром ситуативних чинників, до переліку яких зазвичай відносять виконання певної ролі, вступ в дію певного правила, груповий консенсус тощо.

Цікавим є питання про особливості проявів так званої „фундаментальної помилки атрибуції” (L.Ross, 1977) та переоцінки диспозиційних чинників в умовах неочевидності дійсних причин певних реакцій людини на поточні ситуації у пілотській кабіні. Окремим надзвичайно важливим аспектом проблеми атрибутивних спотворень у інтерпретації чинників поведінки є дуже ймовірне виникнення цих явищ у процесі розслідування авіаційних подій.

Важливість подальшої розробки окресленої проблематики пов'язана з потребою у підвищенні ефективності системи підготовки осіб льотно-підйомного складу з проблематики фактору людини в авіації, зокрема у вдосконаленні існуючих та створенні нових програм CRM для їх запровадження у центрах тренажерної підготовки екіпажів.

Любов Помиткіна
к. психол. н., м.Київ

Психологічні особливості професійної підготовки молоді до діяльності в особливих умовах

Процес професійної підготовки молоді до діяльності в особливих умовах має спиратись на психологічні закономірності становлення особистості та враховувати специфіку поведінки і діяльності людини.

Як відомо, особливими називають такі умови, коли діяльність людини пов'язана з епізодичною, непостійною дією екстремальних факторів, або високою усвідомленою вірогідністю їх появи, при цьому екстремальні фактори не мають великої сили та інтенсивності, а негативні функціональні стани виражені помірно.

Результати соціологічних досліджень свідчать, що ціннісна дезорієнтація у суспільстві позначається на емоційному стані та настрої працівників. Для значної кількості працюючого населення характерними є тривожність, відчуття постійної втоми, емоційного вигорання, невпевненості у завтрашньому дні, стреси, занижена самооцінка. Як наслідок – емоційні зриви, агресивність, нетерпимість, прагнення будь-якою ціною змінити стан свідомості, знизити травмуючу напругу (нерідко через наркотики, алкоголь, психофармакологічні засоби...). Якщо до цього додати загальну нестабільність у суспільстві, а також інформаційне переважанення, то виходить, що умови життя багатьох людей і їх праці відповідають особливим і навіть екстремальним.

Тобто, характерною особливістю сучасного етапу є поступове розширення класу особливих умов на різні види діяльності.

Отже, сучасний процес професійної підготовки молоді вимагає оновлення з урахуванням наведених вище соціально-психологічних змін. Передусім мається на увазі психологізація сучасного процесу навчання студентів з урахуванням психологічних ознак особистості. Однією з найважливіших ознак, яка зумовлює врівноважену поведінку в особливих умовах є конгруентність особистості, яку з різних позицій досліджували В.М.Бехтерев, О.Ф.Лазурський, Л.С.Виготський, К.Роджерс, Г.С.Костюк, П.В.Лушин, В.В.Рибалка та інші психологи. Конгруентна особистість (в дослівному перекладі – “відповідна”, “узгоджена”) єдина і цілісна у своїх почуттях, їх сприйнятті та висловлюванні про них, не має психологічних “захистів” і може бути такою, якою в глибині душі вона є. Зважаючи на це, майбутні фахівці повинні знати методи конгруентного способу життя та шляхи подолання особистісної неконгруентності.

Також, актуальною для молоді залишається проблема особистісної та професійної самореалізації. У зв'язку з цим, у процесі професійної підготовки слід зважати на формування психологічної культури, створювати умови реалізації духовного потенціалу майбутніх фахівців. З огляду на це, доцільним бачиться введення в навчальний процес курсу “Психологічні особливості духовної самореалізації у професійному середовищі”.

Основна мета курсу “Психологічні особливості духовної самореалізації у професійному середовищі” полягає у формуванні уявлень студентів про психологічні аспекти духовності, духовні смисли, цінності, розкритті філософсько-психологічних закономірностей процесу духовного зростання особистості, оволодінні слухачами психолого-педагогічною технологією, спрямованою на забезпечення процесу духовного розвитку особистості студента в умовах вищого навчального закладу.

Шляхи реалізації програми курсу складаються в систему науково-обґрунтованих теоретичних та практичних заходів, які сприяють формуванню та розвитку уявлень слухачів щодо процесу духовного зростання особистості. В ході лекційних та практичних

занять слухачі приймають участь у самодіагностиці показників особистісного і, зокрема, духовного розвитку, рольових іграх, комунікативних тренінгах, семінарах, залучаються до створення творчих проектів, театралізованих свят.

Ефективність впровадження спецкурсу певною мірою залежить від особистості викладача, його духовного потенціалу та професійної обізнаності, а також матеріально-технічного забезпечення закладу, зокрема, можливості перегляду тематичних відеоматеріалів, прослуховування аудіозаписів тощо.

Отже, вивчення закономірностей духовного розвитку та самореалізації особистості є необхідним компонентом підготовки майбутнього професіонала. Саме реалізація духовних цілей може стати ключовим резервом життєвих сил у діяльності в особливих умовах.

Ярослава Пономаренко
м. Київ

Віра у прикмети та льотне навчання

Вивчення впливу прикмет є дуже цікавим і актуальним, оскільки вони можуть негативно впливати на роботу людей в екстремальних видах діяльності, зокрема в авіації. Інколи віра у певні прикмети може паралізувати роботу не тільки однієї людини, а навіть групи людей, чи цілої установи.

Прикмети - це віра у дію і сприйняття певних сил, що неможливо пояснити законами природи. Це впевненість у тому, що деякі видимі явища представляють собою знаки і результат впливу надприродних сил, що слугують ознакою чогось, що має статися.

На здійснення особистістю будь-якої дії впливає ситуація - своєрідний комплекс зовнішніх і внутрішніх умов розгортання активності індивіда, що складається під впливом певних явищ зовнішнього світу, внутрішнього світу «Я» людини і у певний проміжок часу зумовлює характер дії індивіда. Ці аспекти є важливими при навчанні, оскільки людина, що навчається вбирає в